

RAAP-RAPPORT 2385

Plangebied Nemelaerstraat

Gemeente Haaren

Archeologisch onderzoek: proefsleuven en
archeologische begeleiding

Archeologisch Adviesbureau

C
U
L
T
U
R
H
I
S
T
O
R
I
E

6500 voor Chr.

3750 voor Chr.

2200 voor Chr.

700 voor Chr.

150 na Chr.

320 na Chr.

200 na Chr.

1650 na Chr.

RAAP-RAPPORT 2385

Plangebied Nemelaerstraat

Gemeente Haaren

**Archeologisch onderzoek: proefsleuven en
archeologische begeleiding**

drs. F. van Oosterhout & S. van der Veen MA

Archeologisch Adviesbureau

Colofon

Opdrachtgever: Nederlandse Gasunie N.V.

Titel: Plangebied Nemelaerstraat, gemeente Haaren; archeologisch onderzoek: proefsleuven en archeologische begeleiding

Status: eindversie

Datum: 29 januari 2015

Auteurs: *drs. F. van Oosterhout & S. van der Veen MA*

Projectcodes: HAAKA2 & HAAKA4

Bestandsnaam: RA2385_HAAKA4.indd

Projectleider: drs. F. van Oosterhout

Projectmedewerkers: T.P. van Rooij, S. van der Veen MA & G. Zielman MA

ARCHIS-vondstmeldingsnummer: 424846

ARCHIS-waarnemingsnummer: nog niet verleend

ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummers: 58054 & 54187

Bewaarplaats documentatie: RAAP Oost-Nederland

Autorisatie: drs. W. de Baere

Bevoegd gezag: gemeente Haaren

ISSN: 0925-6229

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V.

Leeuwenveldseweg 5b

1382 LV Weesp

Postbus 5069

1380 GB Weesp

telefoon: 0294-491 500

telefax: 0294-491 519

E-mail: raap@raap.nl

© RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V., 2015

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V. aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Samenvatting

In opdracht van Nederlandse Gasunie N.V. heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau op 8 januari 2013 een veldonderzoek in de vorm van proefsleuven en een archeologische begeleiding uitgevoerd aan de Nemelaerstraat te Haaren. Naar aanleiding van de resultaten van het onderzoek heeft op 26 augustus 2013 in een deel van het plangebied een bijkomende archeologische begeleiding van de werkzaamheden plaatsgevonden.

Tijdens het proefsleuvenonderzoek en de archeologische begeleiding zijn ten westen van de Nemelaerstraat archeologische resten aangetroffen die deel uitmaken van een nederzettingsterrein. Op basis van de bekende vindplaatsen in de omgeving en de ligging van het beekdal strekt deze nederzetting zich vermoedelijk naar het westen en noorden uit. De oostelijke grens van het nederzettingsterrein wordt gevormd door de grens tussen de nattere en drogere dekzanden, ongeveer ter hoogte van de Nemelaerstraat. In de proefsleuf ten oosten van de Nemelaerstraat zijn geen behoudenswaardige archeologische sporen aanwezig.

De nederzettingenresten zijn bewaard gebleven onder een menglaag. De sporen bestaan uit paalkuilen en andere kuilen. Vermoedelijk maakt een deel van de sporen deel uit van structuren, maar binnen het onderzochte gebied konden geen structuren worden herkend. De vondsten bestaan hoofdzakelijk uit aardewerk. Er zijn ook een fragment leisteen en enkele stukjes bot en houtskool verzameld. Het aardewerk wijst op een datering in de IJzertijd. Deze datering wordt ondersteund door de ¹⁴C-datering van het houtskool uit een paalkuil. Het houtskool is gedateerd op 2360 ± 30 y BP, wat uitkomt op een gekalibreerde datering tussen 522-383 voor Chr., in de Midden IJzertijd.

Door het archeologisch begeleiden van de graafwerkzaamheden zijn de archeologische resten gedocumenteerd en zijn in het plangebied aanwezige archeologische vondsten verzameld. Binnen de grenzen van de bodemingreep zijn geen archeologische resten meer te verwachten. Het is echter wel duidelijk geworden dat het plangebied deel uitmaakt van een groot nederzettingsterrein. Bij bodemingrepen in de directe omgeving van het plangebied is dan ook de aanbeveling om archeologisch onderzoek uit te voeren.

Inhoud

Samenvatting	4
1 Inleiding	6
2 Kader	9
3 Veldonderzoek	13
3.1 Doel van het onderzoek	13
3.2 Methoden	14
3.3 Resultaten	16
4 Synthese	21
4.1 De vindplaats	21
4.2 Waardering	22
4.3 Aanbevelingen	23
Literatuur	24
Gebruikte afkortingen	25
Verklarende woordenlijst	26
Overzicht van figuren, tabellen en bijlagen	27

1 Inleiding

In opdracht van Nederlandse Gasunie N.V. heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau op 8 januari 2013 een veldonderzoek in de vorm van proefsleuven en een archeologische begeleiding uitgevoerd aan de Nemelaerstraat te Haaren. Naar aanleiding van de resultaten van het onderzoek heeft op 26 augustus 2013 in een deel van het plangebied een bijkomende archeologische begeleiding van de werkzaamheden plaatsgevonden.

Op 8 januari is een deel van de graafwerkzaamheden die gelijktijdig met het proefsleuvenonderzoek werden uitgevoerd, archeologisch begeleid. Het betrof werkzaamheden aan een tijdelijke gasleiding, waarbij archeologische grondsporen zouden worden verstoord. De resultaten van zowel het veldonderzoek op 8 januari 2013 als het veldonderzoek op 26 augustus worden in deze rapportage beschreven.

Administratieve gegevens

Het plangebied van 309 m² ligt direct ten westen en oosten van Nemelaerstraat (figuur 1). Het gebied staat afgebeeld op kaartblad 45W van de topografische kaart van Nederland (schaal 1:25.000).

Plaats: Haaren

Gemeente: Haaren

Provincie: Noord-Brabant

Plangebied: Nemelaerstraat

Centrumcoördinaten: 143.827/400.699

ARCHIS-vondstmeldingsnummer: 424846

ARCHIS-waarnemingsnummer: nog niet verleend

ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer: 54187 & 58054

Toekomstige situatie

Met het oog op de aanleg van een (hoge-druk)gasleiding (doorsnede 30 cm) in de gemeente Haaren is een leidingsleuf met een breedte van 3 m en een diepte van 1,7 m aangelegd. Tevens zal ten behoeve van de aanleg van de gasleiding een werkstrook worden aangelegd van 21 m, waarvan 16 m na leidingaanleg weer cultuurtechnisch wordt hersteld (freeswerkzaamheden tot 1 m -Mv).

Onderzoeksopzet en richtlijnen

Het onderzoek bestond uit een veldonderzoek in de vorm van proefsleuven en een archeologische begeleiding volgens het protocol voor opgraven. Het onderzoek is uitgevoerd volgens de normen van de archeologische beroepsgroep (zie artikel 24 van het Besluit archeologische monumentenzorg). De Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA, versie 3.2), beheerd door de Stichting

RAAP-RAPPORT 2385

Plangebied Nemelaerstraat, gemeente Haaren

Archeologisch onderzoek: proefsleuven en archeologische begeleiding

Figuur 1. De ligging van het plangebied (rood omlijnd); inzet: ligging in Nederland (ster).

Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer (SIKB; www.sikb.nl), geldt in de praktijk als richtlijn. RAAP beschikt over een opgravingsvergunning, verleend door de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Zie tabel 1 voor de dateringen van de in dit rapport genoemde archeologische perioden. Achter in dit rapport is een lijst met gebruikte afkortingen opgenomen en worden enkele vaktermen beschreven (zie verklarende woordenlijst).

2 Kader

Het plangebied ligt geomorfologisch gezien in een gebied met dekzandruggen en -welvingen. Op de geomorfologische kaart 1:25.000 is een beekdal weergegeven op circa 1.000 m ten zuidoosten van het plangebied.¹ Het gebied ligt ten westen en ten oosten van de Nemelaerstraat op een dekzandrug. Volgens de geomorfologische onderlegger van het cultuurhistorisch onderzoek in het gebied van De Essche Stroom ligt het in een dekzandvlakte. De grens tussen de hoger gelegen en drogere dekzanden en de lager gelegen en nattere dekzandvlakte ligt volgens deze kaart net ten westen van de Nemelaerstraat (figuur 2).² Op basis van het booronderzoek is geconcludeerd dat het noordelijke deel op een hogere dekzandwelving ligt, die op sommige plekken wordt afgedekt door verspoelde dekzanden. Het zuidelijke deel ligt in een lager gelegen verspoelde dekzandvlakte.³

Op circa 200 m ten zuidoosten van het plangebied bevindt zich een beekdal.⁴ Het plangebied loopt af van noord naar zuid (van circa 8,2 m +NAP naar circa 7,7 m +NAP).⁵ Volgens ARCHIS bevinden zich in de directe nabijheid van het plangebied (minder dan 250 m) geen archeologische vindplaatsen.

In het kader van de aanleg van de (hoge-druk)gasleiding in het plangebied heeft Arcadis een vooronderzoek uitgevoerd in de vorm van een bureauonderzoek⁶ en een verkennend en karterend booronderzoek.⁷ Het booronderzoek had betrekking op twee deelgebieden. Deelgebied 1 is gelegen aan de westzijde van de Nemelaerstraat; deelgebied 2 aan de Belverse Dijk. De resultaten van het vooronderzoek met betrekking tot deelgebied 1 worden hieronder kort samengevat.

Op basis van de IKAW en het bureauonderzoek geldt voor het plangebied een (middel)hoge archeologische verwachting voor zowel vindplaatsen van jager-verzamelaars als van landbouwende gemeenschappen (Laat-Paleolithicum t/m Volle Middeleeuwen).⁸ De verwachting is gebaseerd op de relatief hoge, droge ligging en de nabijheid van water. Nederzettingsresten uit de Volle/Late Middeleeuwen worden niet meer verwacht vanwege de aanwezigheid van hoge enkeerdgronden. Vanaf de Volle/Late Middeleeuwen is het plangebied waarschijnlijk geleidelijk aan opgehoogd als gevolg van herhaaldelijke bemesting met plaggen.

¹ Ten Cate, 1977

² Roymans, 2008

³ Kalisvaart & Vanderhoeven, 2012

⁴ Kalisvaart & Vanderhoeven, 2012

⁵ Kalisvaart & Vanderhoeven, 2012

⁶ Vanderhoeven, 2012

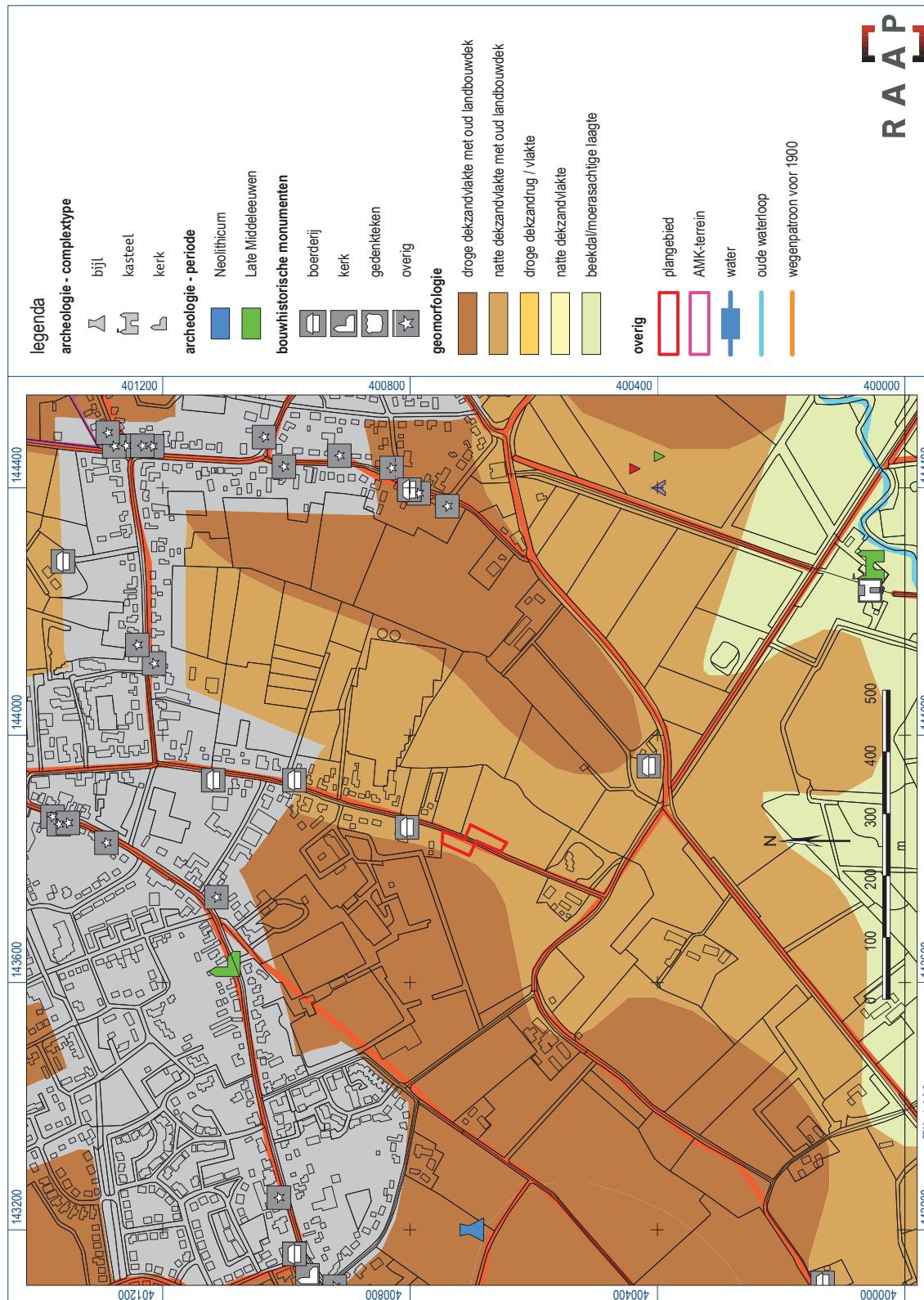
⁷ Kalisvaart & Vanderhoeven, 2012

⁸ Vanderhoeven, 2012

RAAP-RAPPORT 2385

Plangebied Nemelaerstraat, gemeente Haaren

Archeologisch onderzoek: proefsleuven en archeologische begeleiding

RAAP-RAPPORT 2385

Plangebied Nemelaerstraat, gemeente Haaren

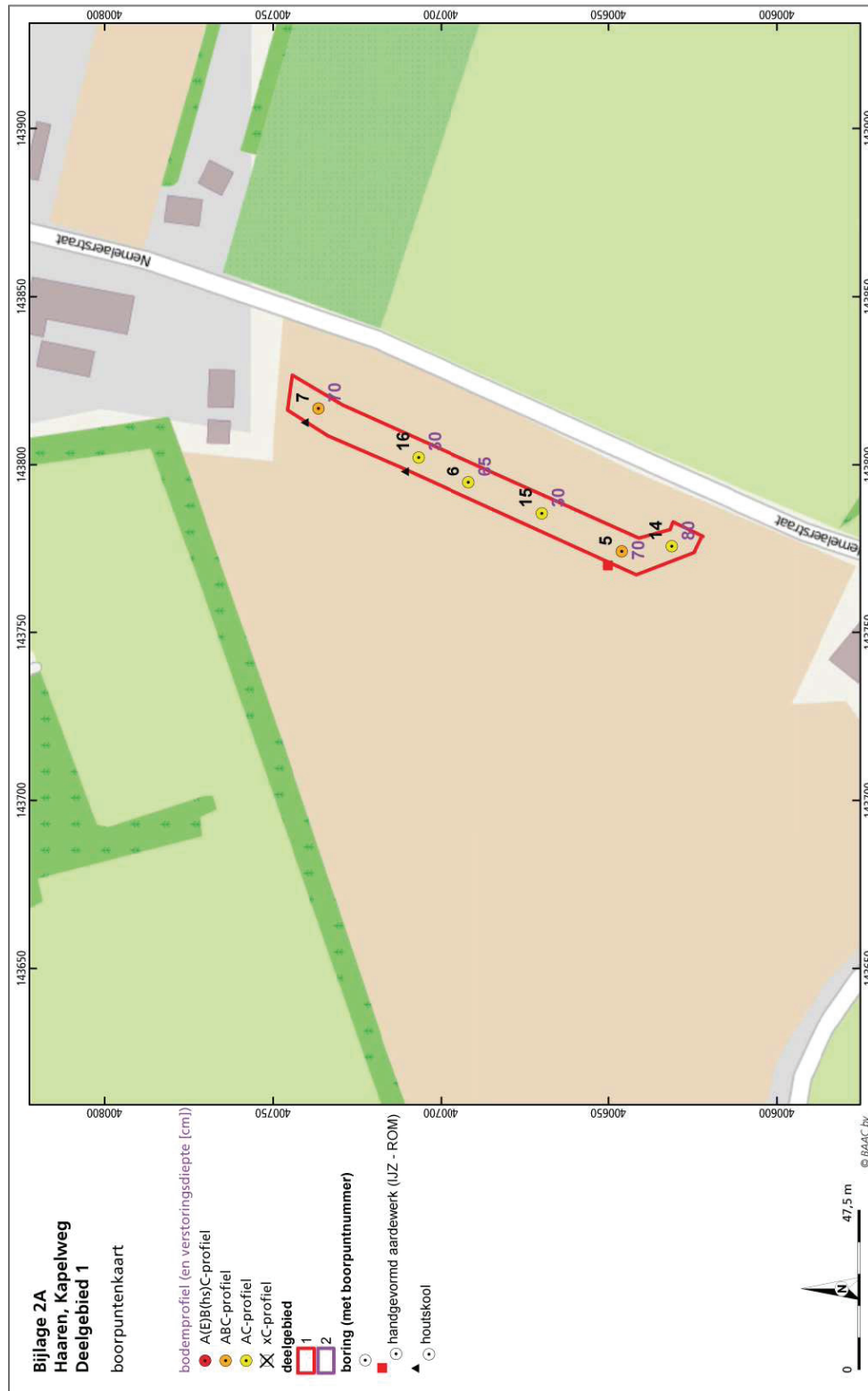
Archeologisch onderzoek: proefsleuven en archeologische begeleiding

Tijdens het karterend booronderzoek zijn ten westen van de Nemelaerstraat te Haaren aanwijzingen gevonden voor de aanwezigheid van een archeologische vindplaats uit de IJzertijd en/of Romeinse tijd. In boring 5 is een fragment handgevormd aardewerk (met potgruismagering) uit de IJzertijd en/of de Romeinse tijd aangetroffen in de top van verspoeld dekzand (figuur 3). Het fragment bevond zich op een diepte tussen 70 en 80 cm -Mv in de BC-horizont. In de boringen 7 en 16 zijn tussen 30 en 75 cm -Mv, in een pakket verspoeld dekzand en in een vermengd opgebracht humeus dek, spikkels houtskool aangetroffen. De aanwezigheid van een fragment aardewerk in de top van het verspoelde dekzand in combinatie met enkele houtkoolspikkels op de hogere dekzandwieling kan duiden op de aanwezigheid van een nederzetting uit de IJzertijd en/of Romeinse tijd binnen het plangebied.

RAAP-RAPPORT 2385

Plangebied Nemelaerstraat, gemeente Haaren

Archeologisch onderzoek: proefsleuven en archeologische begeleiding

Figuur 3. Resultaten vooronderzoek plangebied Nemelaerstraat te Haaren (naar Kalisvaart & Vanderhoeven, 2012: bijlage 2A).

3 Veldonderzoek

3.1 Doel van het onderzoek

Het doel van het inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven is om vast te stellen of zich binnen de begrenzingen van het plangebied behoudenswaardige archeologische resten bevinden. Ten aanzien van de verwachte archeologische vindplaatsen in het plangebied is de vraagstelling of er daadwerkelijk archeologische sporen in de bodem aanwezig zijn en zo ja, wat daarvan de aard, ouderdom, omvang, gaafheid en conservering is. Daarnaast zijn er (deels buiten de proefsleuf) voorbereidende werkzaamheden uitgevoerd t.b.v. de aanleg van een tijdelijke leiding, waarbij mogelijk archeologische resten zouden worden verstoord. Deze zone is door middel van een archeologische begeleiding benaderd, met hetzelfde doel en dezelfde vraagstellingen als het proefsleuvenonderzoek.

Het proefsleuvenonderzoek en de archeologische begeleiding conform het protocol opgraving dient conform het PvE, voor zover mogelijk, antwoord te geven op de volgende vragen:⁹

Sporen, structuren, vondsten en paleo-ecologische resten

- Wat is het aantal, de aard, datering, plaats, omvang, horizontale en verticale spreiding van begrenzing van grondsporen? Hoe is hun samenhang? Wat is de spoordichtheid per werkput en van het geheel?
- Van welk(e) vindplaats- c.q. complextype(n) en welke datering(en) is er sprake?
- Kunnen er huisplattengronden worden onderscheiden, zo ja wat is hun typologische datering?
- Waaruit bestaan de overige nederzettingstructuren?
- Zijn er sporen of structuren aanwezig die niet tot een nederzetting behoren? Zo ja, om wat voor structuren gaat het en wat is hun datering?
- In welke mate is uit de stratigrafie (profielen en vlakken) en de relatie tussen sporen, structuren e.d. een relatieve datering en fasering af te leiden?
- Welke vondstcategorieën zijn aanwezig en hoe kunnen de vondsten gedetermineerd en geda-teerd worden? Zijn er aanwijzingen voor verschillende bewonings- of gebruiksfasen (continu-iteit)? Zo ja, hoe verhouden deze zich tot elkaar in ruimtelijk opzicht, in functioneel opzicht en met betrekking tot hun materiële cultuur?
- Zijn er vondstconcentraties en wat is de aard daarvan?
- Welke vondsten en welke paleo-ecologische resten zijn in de context van een laag, spoor of structuur aangetroffen? In welke mate dragen zij bij de aan de karakterisering hiervan (complex-type, status)?
- Kunnen binnen de vindplaats n.a.v. spoor-, structuur- of vondstclusters en/of specifieke sporen, structuren of vondsten verschillende gebruiksfuncties worden onderscheiden? Zo ja, waaruit bestaan deze?

⁹ Pronk, 2013

- In welke mate gaat het bij vondsten zonder context (aanleg- en stortvondsten, of om spoorloze vondsten)? Wat is hun aard, aantal en archeologische significantie? Wat is de horizontale en verticale spreiding?
- Welke gegevens kunnen worden ontleend aan de bij de vindplaats horende materiële cultuur, in het bijzonder ten aanzien van productie, distributie en consumptie van mobilia en lokale productie versus import?
- Wat kan worden gezegd over de economische bestaansbasis van de nederzetting/huisplaatsen?
- Wat kan aan de hand van het zoölogisch en botanisch materiaal worden gezegd over de voedsel-economie van de nederzetting/huisplaatsen?
- Zijn er aanwijzingen voor ritueel gebruik van het landschap?
- Hoe verhouden de opgravingsresultaten zich tot de bevindingen in vergelijkbare onderzochte vindplaatsen in dezelfde archeoregio?
- Hoe kan samenvattend na dit onderzoek de bewoningsgeschiedenis van het onderzoeksgebied beschreven worden?
- Waarom zou men deze locatie uitgekozen hebben voor de ter plekke aangetroffen functie(s)?
- Welke verbanden zijn er te leggen met historische, historisch-landschappelijke, bouwhistorische en overige cultuurhistorische aspecten van het onderzoeksgebied en zijn omgeving?
- Hoe vergelijkbaar is de onderzochte locatie met andere locaties in de archeoregio met dit complextype en deze datering en hoe passen de bevindingen van het onderzoek in de archeo-regionale context? Denk hierbij aan de kwaliteitsaspecten representativiteit en ensemblewaarde.
- Tot waar binnen de grenzen van het onderzoeksgebied strekt de vindplaats zich uit en is er een verwachting dat buiten het nu onderzochte gebied nog resten van deze vindplaats aanwezig zijn en wat is de verwachting omtrent de fysieke en inhoudelijke kwaliteit daarvan?
- In welke mate heeft dit onderzoek bij kunnen dragen aan de bovengenoemde onderzoeksthema's uit NOaA en andere onderzoeksagenda's? Hoe is het kennisrendement te omschrijven?

M.b.t. eventuele graven

- Wat is de ligging en de ruimtelijke begrenzing van het grafveld? In hoever is het verstoord? Is een volledig grafveld aanwezig of gaat het slechts om enkele afzonderlijke graven?
- Wat is de datering van het grafveld? Is er sprake van een fasering? Wat kan worden gezegd over de locaties van begravingen ten opzichte van gelijktijdige en niet-gelijktijdige bewoning (indien dateringen dit mogelijk maken)?

3.2 Methodes

Opgravingsvlak en profielen

Door de gewijzigde ligging van het toekomstige tracé is in afwijking van het PvE de ligging van de geplande zuidelijke proefsleuf verplaatst naar het oosten. Deze is aangelegd aan de oostzijde van de Nemelaerstraat.

Op de hartlijn van het tracé zijn twee noordoost-zuidwest georiënteerde sleuven gegraven met een kraanmachine op rupsbanden en gladde bak: WP 1 lag ten oosten van de Nemelaerstraat en WP 2 is aangelegd ten westen van de Nemelaerstraat (figuur 4; zie tabel 2 voor de afmetingen). WP 2 kon

Figuur 4. Overzichtsfoto's van de proefsleuven. Links WP 1, rechts WP 2.

werkput	afmeting	oppervlakte
WP 1 (proefsleuf)	ca. 50 x 3m	ca. 150 m ²
WP 2 (proefsleuf)	ca. 24 x 3 m	ca. 72 m ²
begeleiding 8 januari	ca. 17 x 4,5 m	ca. 77 m ²
begeleiding 26 augustus	ca. 44 x 4 m	ca. 155 m ²

Tabel 2. Afmetingen proefsleuven en begeleiding.

niet verder naar het zuiden worden aangelegd door de aanwezigheid van bestaande olieleidingen. Het noordelijk deel van WP 2 maakt deel uit van het gebied waarbinnen werkzaamheden zullen plaatsvinden t.b.v. een tijdelijke leiding. De werkzaamheden in dit deel van het plangebied zijn op 8 januari archeologisch begeleid conform het protocol opgraven.

In het zuidelijke deel van het gebied ten westen van de Nemelaerstraat kon geen opgravingsvlak worden aangelegd door de nabijheid van bestaande olieleidingen. Bij de aanleg van deze leiding is een deel van deze zone verstoord. De zuidelijke helft van WP 2 is samen met een gebied ten zuiden van WP 2 bij werkzaamheden op 26 augustus archeologisch begeleid conform het protocol opgraven. Bij de beschrijving van de resultaten worden de resultaten van WP 2, de begeleiding van 8 januari en de begeleiding van 27 augustus gezamenlijk beschreven.

Het archeologische sporenvlak bevindt zich ten oosten van de Nemelaerstraat vrijwel direct onder de bouwvoor, in de C-horizont. Het vlak is met de hand bijgeschaafd. Ten westen van de Nemelaerstraat is onder de bouwvoor een menglaag aanwezig en bevindt de C-horizont zich op iets grotere diepte, te weten gemiddeld 60 cm -Mv.

Afwerking en behandeling van sporen en vondsten

De vlaktekening is digitaal vervaardigd met behulp van een GPS (Rover) met een nauwkeurigheid van 0,5 cm. De digitale registratie omvatte het digitaal inmeten van sporen, vondsten, putranden, kolomprofielen, coupelijnen, vlakhoogtes en maaiveldhoogtes. Het profiel is per werkput beschreven. De grondsporen zijn digitaal ingemeten en ingetekend. Tijdens het proefsleuvenonderzoek is een deel van de sporen in WP 1 en WP 2 gecoupeerd, gefotografeerd en getekend. Bij de archeologische begeleiding zijn alle sporen gecoupeerd, gefotografeerd en afgewerkt.

Bemonstering

Er zijn twee monsters genomen. Monster M2 uit S 51 is door Beta Analytics gedateerd door middel van een ¹⁴C-ouderdomsbepaling. Het anderen monster (M 1 uit S 30) is niet geanalyseerd.

3.3 Resultaten

Geologie en bodem

De resultaten van het veldonderzoek komen grotendeels overeen met de verwachtingen naar aanleiding van het voorgaand onderzoek (figuur 5). De Nemelaerstraat vormt zoals gedacht de grens tussen de hoger gelegen, drogere dekzanden en de lager gelegen, nattere dekzandvlakte.

De bodem ten oosten van de Nemelaerstraat (WP 1) bestaat uit zwak siltig, fijn zand. De bodem is tot in de top van de C-horizont verstoord. De bouwvoor ligt direct (erosief) op de C-horizont. Onder de circa 0,3 m dikke bouwvoor (S 1998) bevindt zich direct de lichtgrijze tot gele C-horizont, waarin veel roestvlekken en bioturbatie voorkomen. Het betreft een natte bodem in een gebied dat lager ligt dan het gebied ten westen van de Nemelaerstraat. De invloed van de nabijgelegen beek is merkbaar.

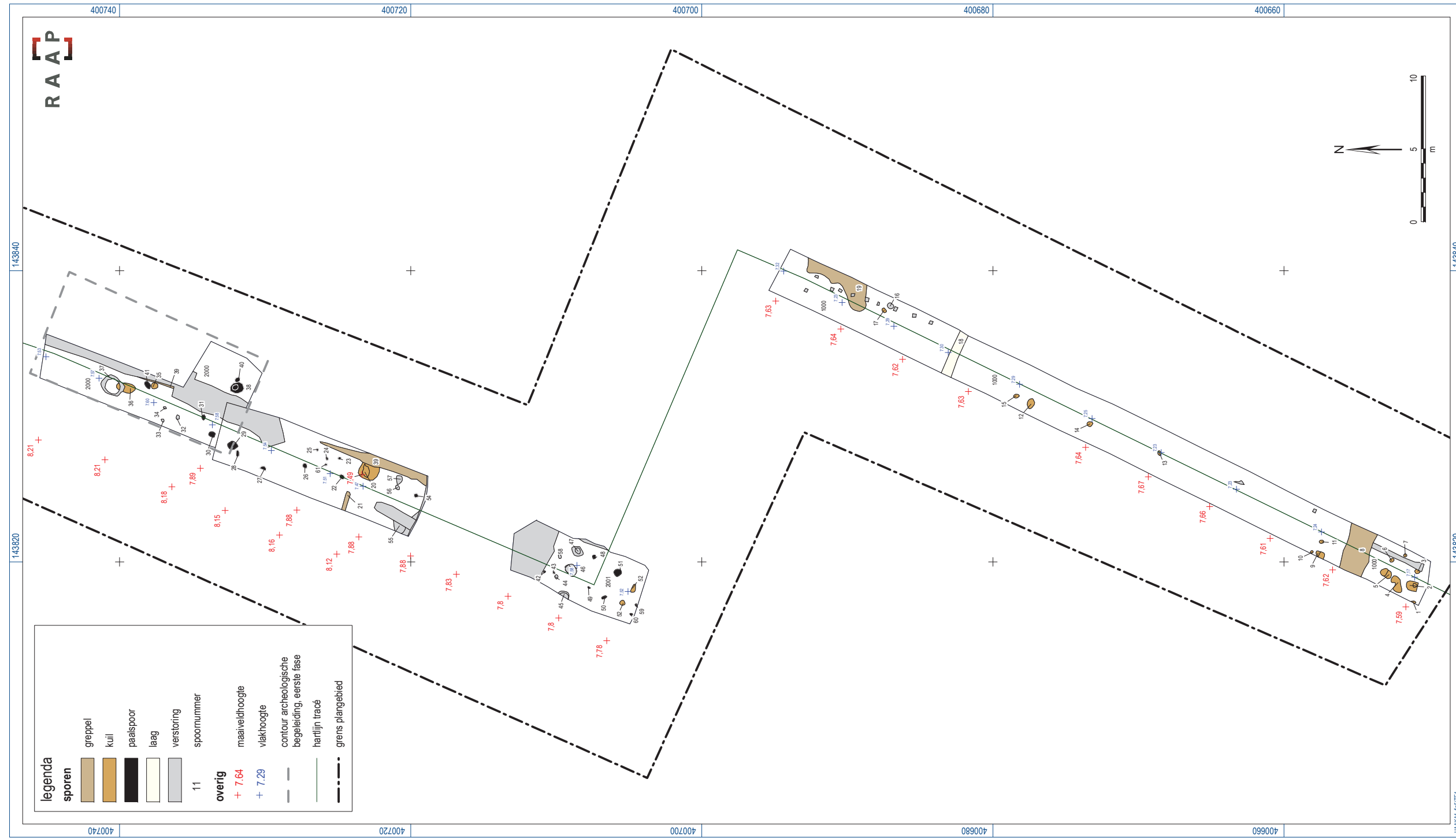
Het gebied ten westen van de Nemelaerstraat (WP 1 en archeologische begeleiding) ligt hoger op de dekzandvlakte en is daarom droger. In dit gebied is onder de bouwvoor een restant van een oude akkerlaag of een slecht ontwikkelde bodemhorizont aanwezig onder de bouwvoor.

Archeologie

Grondsporen (tabel 3)

In WP 1 zijn voornamelijk sporen aangetroffen die wijzen op gebruik vanaf de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd. Het gaat om twee recente palenrijen, vermoedelijk erfafscheidingen en twee greppels, die gezien de vulling een iets oudere datering kunnen hebben. Er zijn geen vondsten aangetroffen in de greppels. In het zuidelijk deel van de put is een aantal kuilen uit de Late Middeleeuwen of Nieuwe tijd aangetroffen. In een geïsoleerde kuil met een grijze vulling (S 12) zijn twee fragmenten aardewerk aangetroffen. De sporen zijn niet te relateren aan de kadastrale Minuutplan van begin 19e eeuw (figuur 6).

In WP 2 zijn meer archeologische grondsporen (en vooral vondsten) aanwezig. In dit deel van het onderzoeksgebied is onder de bouwvoor een laag aanwezig die is geïnterpreteerd als menglaag. Het gaat mogelijk om een oudere akkerlaag of om een slecht ontwikkelde bodemhorizont. Hier-

Figuur 5. Resultaten onderzoek.

RAAP-RAPPORT 2385

Plangebied Nemelaerstraat, gemeente Haaren

Archeologisch onderzoek: proefsleuven en archeologische begeleiding

Figuur 6. Projectie proefsleuf op de Minuutplan uit 1811-1832. Bron: watwaswaar.nl.

interpretatie	aantal
paalkuil	24
kuil	19
verstoring	14
natuurlijke laag	5
greppel	4
vlak	3
stort	1
totaal	70

Tabel 3. Sporen.

RAAP-RAPPORT 2385

Plangebied Nemelaerstraat, gemeente Haaren
Archeologisch onderzoek: proefsleuven en archeologische begeleiding

onder is een lichtgrijze C-horizont aanwezig waarin diverse archeologische grondsporen zijn herkend. Het betreft vooral kuilen en paalkuilen, die door het wolkerige uiterlijk en lichtgrijsbruine vulling een hogere ouderdom doen vermoeden dan de sporen ten oosten van de Nemelaerstraat. In de sporen is, zowel bij de aanleg van het vlak als bij het couperen en afwerken ervan, aardewerk aangetroffen. In het noordelijk deel komen de meeste sporen voor. Waarschijnlijk strekt de nederzetting waartoe deze sporen behoren zich met name naar het noorden en noordwesten uit en bevinden we ons hier in de meest zuidoostelijke zone van het nederzettingsterrein.

Er zijn verschillende grotere recente kuilen in de werkput aanwezig. De functie hiervan is niet duidelijk. Wel blijkt uit de coupe dat het diepe kuilen zijn, die mogelijk wel een onderling verband hebben. Wellicht hebben ze te maken met de aanleg van de olieleiding.

Vondsten

De meeste vondsten zijn fragmenten aardewerk. Er zijn in totaal 63 fragmenten aardewerk aangetroffen. Daarnaast is een brokje baksteen (V 16), een fragment leisteen (V 18), een stukje houtskool (V 5) en klein fragment verbrand bot (V 10) aanwezig. De vondsten zijn kort beschreven in tabel 4.

spoor	put	vlak	vondst	materiaal	aantal	gewicht	type	oppervlak
12	1	1	1	handgevormd aardewerk	1	3	bodem	-
12	1	1	1	handgevormd aardewerk	1	2	wand	-
12	1	1	1	gedraaid aardewerk	1	4	wand	geglazuurd
29	2	1	4	handgevormd aardewerk	1	33	rand	-
29	2	1	4	gedraaid aardewerk	1	4	wand	-
29	2	1	6	handgevormd aardewerk	2	34	rand	-
29	2	1	6	handgevormd aardewerk	6	21	wand	-
30	2	1	3	handgevormd aardewerk	2	10	wand	-
30	2	1	9	handgevormd aardewerk	2	30	rand	-
30	2	1	9	handgevormd aardewerk	14	171	wand	-
30	2	1	10	handgevormd aardewerk	10	92	wand	-
30	2	1	10	handgevormd aardewerk	1	5	rand	-
30	2	1	10	dierlijk bot	3	1		-
36	2	1	2	handgevormd aardewerk	2	13	wand	-
36	2	1	2	handgevormd aardewerk	3	28	rand	-
36	2	1	7	handgevormd aardewerk	1	13	rand	-
37	2	1	8	gedraaid aardewerk	1	4	wand	-
38	2	1	5	houtskool	9	1		-
59	2	1	18	leisteek (brokje)	1	2		-
2000	2	1	11	handgevormd aardewerk	2	5		-
totaal					64	476		

Tabel 4. Vondsten.

RAAP-RAPPORT 2385

Plangebied Nemelaerstraat, gemeente Haaren
Archeologisch onderzoek: proefsleuven en archeologische begeleiding

Aardewerk

Tijdens het proefsleuvenonderzoek zijn in WP 1 drie fragmenten aardewerk aangetroffen. Het betreft een fragment roodbakkend geglazuurd aardewerk en twee fragmenten handgevormd aardewerk die mogelijk uit de IJzertijd dateren. De vondsten komen uit hetzelfde spoor (S 12). Er is waarschijnlijk sprake van opspit van ouder materiaal.

Het grootste deel van het materiaal is ten westen van de Nemelaerstraat gevonden en bestaat uit handgevormd en gedraaid aardewerk dat is aangetroffen tijdens het proefsleuvenonderzoek en de archeologische begeleidingen.

Er zijn opvallend veel randfragmenten aanwezig (tien stuks). Het handgevormde aardewerk kan op basis van een eerste scan worden gedateerd in de IJzertijd, waarbij de randvormen vooralsnog wijzen op een datering in de Vroege IJzertijd. De gedraaide fragmenten hebben een datering in de Romeinse tijd (V4) en in de Vroege Middeleeuwen (V8).

Houtskool

De brokjes houtskool zijn verzameld uit de vulling van een mogelijke paalkuil (S38). Andere vondsten ontbreken in dit spoor. Het houtskool is gedateerd op 2360 ± 30 y BP, wat uitkomt op een gekalibreerde datering tussen 522-383 voor Chr., in de Midden IJzertijd.

Natuursteen

Tijdens het onderzoek is één fragment natuursteen gevonden. Het betreft een brok leisteen dat bij de aanleg van het vlak is aangetroffen in de top van een paalkuil (S59). Het kan zijn dat de leisteen ooit deel heeft uitgemaakt van een daklei, maar dit is niet te zien aan het stuk.

Bot

In de vulling van een kuil (S30) waren drie kleine fragmentjes verbrand bot aanwezig. Er zijn geen aanwijzingen dat het zou gaan om een crematiegraf. Het gaat om een zeer gering aantal stukjes.

4 Synthese

4.1 De vindplaats

Tijdens het proefsleuvenonderzoek en de archeologische begeleiding zijn ten westen van de Nemelaerstraat archeologische resten aangetroffen die deel uitmaken van een nederzettingsterrein. Op basis van de bekende vindplaatsen in de omgeving en de ligging van het beekdal strekt deze nederzetting zich vermoedelijk naar het westen en noorden uit. De oostelijke grens van het nederzettingsterrein wordt gevormd door de grens tussen de nattere en drogere dekzanden, ongeveer ter hoogte van de Nemelaerstraat. In de proefsleuf ten oosten van de Nemelaerstraat zijn geen behoudenswaardige archeologische sporen aanwezig.

De nederzettingenresten zijn bewaard gebleven onder een menglaag. De sporen bestaan uit paalkuilen en andere kuilen. Vermoedelijk maakt een deel van de sporen deel uit van structuren, maar binnen het onderzochte gebied konden geen structuren worden herkend. De vondsten bestaan hoofdzakelijk uit aardewerk. Er zijn ook een fragment leisteen en enkele stukjes bot en houtskool verzameld. Het aardewerk wijst op een datering in de IJzertijd. Deze datering wordt ondersteund door de ¹⁴C-datering van het houtskool uit een paalkuil. Het houtskool is gedateerd op 2360 ± 30 y BP, wat uitkomt op een gekalibreerde datering tussen 522-383 voor Chr., in de Midden IJzertijd.

Het lijkt er sterk op dat de aangetroffen archeologische resten deel uitmaken van een uitgestrekt nederzettingsterrein. In de ruimere omtrek van het plangebied zijn niet veel archeologische waarnemingen bekend, maar er is een melding van een wandscherf op circa 800 m ten westen van het plangebied.¹⁰ De context van de vondst is niet duidelijk, maar het zou kunnen dat het gaat om een fragment dat afkomstig is van hetzelfde nederzettingsterrein. Bij een proefsleuvenonderzoek is in 2013 op 150 m ten noorden van het plangebied een nederzettingsterrein en crematiegrafveld ontdekt.¹¹ De dateringen van het aardewerk wijzen op een datering van het grafveld en de nederzetting in de Vroege IJzertijd.

De ligging van de nederzetting is goed te verklaren. Het gebied waar de nederzettingssporen zijn aangetroffen, ligt hoog genoeg om aantrekkelijk te zijn voor bewoning. De ligging langs de rand van een beek (Essche Stroom) biedt goede bestaansmogelijkheden door de nabijheid van water. Aan de oostzijde van dit beekdal bevindt zich een groot beschermd archeologisch monument (monumentnummer 4176) in een vergelijkbare landschappelijke situatie. Het gaat om het Escomplex Belversche Akkers, waar (onder andere) een nederzetting uit de periode Bronstijd t/m IJzertijd wordt verwacht.¹²

¹⁰ ARCHIS-waarnemingsnummer 105305

¹¹ Kremer & Leuvering, 2014

¹² Roymans, 2007

Het aardewerk is, op drie scherven na, gevonden in archeologische grondsporen. Er is geen duidelijke spreiding in het aardewerk te ontdekken.

4.2 Waardering

De waardestelling is uitgevoerd conform de KNA (versie 3.2). In de KNA worden criteria genoemd voor de waardering van archeologische vindplaatsen. Men maakt onderscheid in belevingswaarde, fysieke kwaliteit en inhoudelijke kwaliteit van een vindplaats. Aan de criteria wordt een meetwaarde toegekend, waarbij de scores 1, 2 en 3 staan voor de scores 'laag', 'midden' en 'hoog'. Belevingswaarde is slechts van belang voor zichtbare archeologische monumenten en derhalve voor onderhavig onderzoek niet relevant.

De fysieke kwaliteit betreft de mate waarin archeologische overblijfselen nog intact en in hun oorspronkelijke positie aanwezig zijn. Binnen deze waarde wordt onderscheid gemaakt tussen de criteria gaafheid (de mate van niet verstoord zijn en de stabiliteit van de fysieke omgeving) en conservering (de mate waarin archeologisch vondstmateriaal bewaard is gebleven).

Een vindplaats wordt op basis van de fysieke kwaliteit als 'in principe behoudenswaardig' aangemerkt als de criteria gaafheid en conservering samen bovengemiddeld (vijf of zes punten) scoren. Bij een middelmatige tot lage score (vier punten of minder) wordt naar de inhoudelijke kwaliteitscriteria gekeken om te bepalen of het terrein toch behoudenswaardig is. Indien te verwachten is dat op een van de inhoudelijke criteria 'hoog' wordt gescoord, wordt de vindplaats 'in principe behoudenswaardig' geacht. Dit 'vangnet' heeft tot doel ervoor te zorgen dat aan terreinen die van beperkte fysieke kwaliteit zijn maar desondanks inhoudelijk van groot belang, geen negatief selectiebesluit wordt toegekend.

Vindplaatsen die op grond van hun fysieke kwaliteit als (in principe) behoudenswaardig zijn aangemerkt, worden vervolgens gewaardeerd op hun inhoudelijke kwaliteit. Bij waardering op basis van inhoudelijke kwaliteit wordt eerst een afweging gemaakt op basis van de eerste drie criteria: zeldzaamheid (de mate waarin een bepaald type monument schaars is of is geworden voor een periode of in een gebied), informatiewaarde (de betekenis van een monument als bron van kennis over het verleden) en ensemblewaarde (de meerwaarde die aan een monument wordt toegekend op grond van de mate waarin sprake is van een archeologische context en van een landschappelijke context). Bij een bovengemiddelde score van zeven punten of meer wordt de vindplaats als behoudenswaardig aangemerkt. Bij vindplaatsen met een lagere inhoudelijke waardering (minder dan zeven punten) wordt nagegaan of het criterium representativiteit van toepassing is. Zo ja, dan wordt een voorstel gedaan voor een als behoudenswaardig aan te merken steekproef per criterium.

De sporen ten oosten van de Nemelaerstraat scoren zowel op fysieke als inhoudelijke kwaliteit laag. Het betreft met name recente kuilen en een enkele kuil met een mogelijk laat-middeleeuwse ouderdom. De resten kunnen worden gerelateerd aan het gebruik van het gebied voor agrarische

waarde	criteria	scores		
		hoog	midden	laag
beleving	schoonheid	wordt niet gescoord		
	herinneringswaarde	wordt niet gescoord		
fysieke kwaliteit	gaafheid		2	
	conservering		2	
inhoudelijke kwaliteit	zeldzaamheid		2	
	informatiewaarde	3		
	ensemblewaarde		2	
	representativiteit	n.v.t.		

Tabel 5. Waardering vindplaats ten westen van de Nemelaerstraat.

activiteiten. Het gebied ten oosten van de Nemelaerstraat wordt dus als niet behoudenswaardig gewaardeerd.

In tabel 5 worden de scores voor de vindplaats ten westen van de Nemelaerstraat weergegeven. Op de criteria gaafheid en conservering wordt gemiddeld gescoord. De score voor fysieke kwaliteit komt daarmee op vier punten. De zeldzaamheid van de vindplaats wordt als gemiddeld beschouwd, evenals de ensemblewaarde. De nederzetting (of deze fase van bewoning van het grotere nederzettingsterrein) is nog niet bekend en leidt dus zeker tot een aanzienlijke kennisvermeerdering over de bewoningsgeschiedenis van Haaren. De informatiewaarde wordt daarom dan ook als hoog gewaardeerd.

Omdat met betrekking tot fysieke kwaliteit de score lager is dan bovengemiddeld, wordt de waardering mede gebaseerd op de inhoudelijke kwaliteit. De inhoudelijke kwaliteit komt uit op een totaalscore van zeven punten, waarmee de vindplaats als behoudenswaardig wordt aangemerkt.

4.3 Aanbevelingen

Door het archeologisch begeleiden van de graafwerkzaamheden zijn de archeologische resten gedocumenteerd en zijn in het plangebied aanwezige archeologische vondsten verzameld. Binnen de grenzen van de bodemingreep zijn geen archeologische resten meer te verwachten. Het is echter wel duidelijk geworden dat het plangebied deel uitmaakt van een groot nederzettingsterrein. Bij bodemingrepen in de directe omgeving van het plangebied is dan ook de aanbeveling om archeologisch onderzoek uit te voeren.

Literatuur

Cate, J.A.M. ten, 1977. *Geomorfologische kaart van Nederland, 1:50.000: kaartblad 51 Eindhoven*. Stiboka/RGD, Wageningen.

Kalisvaart, C.C. & T. Vanderhoeven, 2012. *Haaren Kapelweg: inventariserend veldonderzoek (verkenkende en karterende fase)*. Arcadis Nederland BV, 's-Hertogenbosch.

Pronk, E., 2013. Programma van Eisen archeologische begeleiding plangebied Nemelaerstraat te Haaren, gemeente Haaren. *RAAP-programma van Eisen 1259*. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Weesp.

Roymans, J.A.M., 2007. Escomplex Belversche Akkers, gemeente Haaren; een waarderend archeologisch onderzoek. *RAAP-rapport 722*. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Amsterdam.

Roymans, J.A.M., 2008. De Essche Stroom, gemeente Boxtel, Haaren, Vught en Sint-Michielsgestel; een cultuurhistorische studie van het beekdal. *RAAP-rapport 1619*. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Weesp.

Vanderhoeven, T., 2012. *Archeologisch bureauonderzoek gasleiding tracé Boxtel-Haaren*. Arcadis Nederland BV, 's-Hertogenbosch.

Gebruikte afkortingen

ARCHIS	ARChEologisch Informatie Systeem
BP	Before Present (jaren vóór 1950 na Chr.)
GPS	Global Positioning System
IKAW	Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden
KNA	Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie
M	monster(nummer)
-Mv	beneden maaiveld
NAP	Normaal Amsterdams Peil
NOaA	Nederlandse Onderzoeksagenda Archeologie
PvE	Programma van Eisen
S	spoor(nummer)
SIKB	Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer
WP	werkput(nummer)

Verklarende woordenlijst

¹⁴C-datering

Bepaling van gehalte aan radioactieve koolstof ¹⁴C van organisch materiaal (hout, houtskool, veen, schelpen e.d.) waaruit de ¹⁴C-ouderdom kan worden afgeleid. Deze ouderdom wordt opgegeven in jaren vóór 1950 na Chr. (jaren BP) met daaraan toegevoegd de aan de meting verbonden mogelijke afwijking (standaarddeviatie).

BC-horizont

Overgang van de B-horizont (inspoelingslaag) naar de C-horizont (het oorspronkelijke moeder-materiaal; niet (of weinig) veranderd door bodemvorming).

bioturbatie

Verstoring van bodemlagen door dieren (graven, woelen, eten).

dekzand

Fijnzandige afzettingen die onder periglaciale omstandigheden voornamelijk door windwerking ontstaan zijn; de dekzanden van het Weichselien vormen in grote delen van Nederland een 'dek' (Saalien: Formatie van Eindhoven; Weichselien: Formatie van Twente).

enkeerdgronden

Dikke eerdgrond (= laag met donkere, min of meer rulle grond, met organische en anorganische bestanddelen) ontwikkeld op zandgrond onder invloed van de mens; worden ook wel essen genoemd.

geomorfologie

Verklarende beschrijving van de vormen van de aardoppervlakte in verband met de wijze van hun ontstaan.

gekalibreerde datering

Datering verkregen door ¹⁴C-dateringen om te rekenen naar de werkelijke ouderdom door middel van het ijken aan dateringen die berusten op jaarringmonsters van bomen.

grondsporen

Sporen van menselijke werkzaamheden in het verleden (kuilen, greppels, paalgaten), herkenbaar als verkleuringen en verstoringen van de bodemstructuur.

mobilia

Alle voorwerpen die door de mens zijn gebruikt of vervaardigd, en die in principe verplaatst kunnen worden; roerende goederen.

nederzetting(sterrein)

Woonplaats; de aard en samenstelling van het in het veld aangetroffen sporen en materiaal wordt geïnterpreteerd als resten van bewoning in het verleden.

periglaciaal

Heeft betrekking op de stroken rondom het door landijs bedekte gebied, op het daarop heersende klimaat en op kenmerkende verschijnselen in dit gebied.

silt

Gronddeeltjes ter grootte van 0,002 tot 0,05 mm.

stratigrafie

Opeenvolging van lagen.

Overzicht van figuren, tabellen en bijlagen

- Figuur 1.** De ligging van het plangebied (rood omlijnd); inzet: ligging in Nederland (ster).
- Figuur 2.** Het plangebied geprojecteerd op de geomorfologische onderlegger van het cultuurhistorisch onderzoek in het gebied van De Essche Stroom (naar Roymans, 2008).
- Figuur 3.** Resultaten vooronderzoek plangebied Nemelaerstraat te Haaren (naar Kalisvaart & Vanderhoeven, 2012: bijlage 2A).
- Figuur 4.** Overzichtsfoto's van de proefsleuven. Links WP 1, rechts WP 2.
- Figuur 5.** Resultaten onderzoek.
- Figuur 6.** Projectie proefsleuf op de Minuutplan uit 1811-1832. Bron: watwaswaar.nl.
- Tabel 1.** Geologische en archeologische tijdschaal.
- Tabel 2.** Afmetingen proefsleuven en begeleiding.
- Tabel 3.** Sporen.
- Tabel 4.** Vondsten.
- Tabel 5.** Waardering vindplaats ten westen van de Nemelaerstraat.

